

**გაბრიელ ეპისკოპოსის წერილები
გრიგოლ დადიანთან**

Letters of Bishop Gabriel to Grigol Dadiani

ნანა აბულაძე

დადიანების სასახლეთა
ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმი
საქართველო, ზუგდიდი

Nana Abuladze
Dadiani Palaces History and
Architectural Museum
Georgia, Zugdidi

აბსტრაქტი

მღვდელმთავარმა გაბრიელმა უმნიშვნელოვანესი როლი შეასრულა XIX საუკუნის ქართული საზოგადოების სულიერი ცხოვრების განვითარებასა და განმტკიცებაში.

გაბრიელ ეპისკოპოსის მოღვაწეობას არაერთი მონოგრაფია თუ სამეცნიერო ნაშრომი მიეძღვნა. სტატიაში გაანალიზებულია დადიანების ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმის საფონდო-საარქივო მასალა, რომელიც იმერეთის ეპისკოპოსისა და გრიგოლ დადიანის ურთიერთობის ისტორიაა.

ეპისკოპოს გაბრიელის სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლა დაემთხვა პერიოდს, როდესაც ქართველი ერის სასიცოცხლო ენერჯია გაცრეცის გზაზე იდგა. იგულისხმება ისტორიული სიტუაცია, რომელსაც ადგილი ჰქონდა XIX საუკუნის პირველ ნახევარში, კერძოდ, რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს სახელმწიფოებრიობის გაუქმება და მზაკვრული გეგმები, რომელიც ქართველ ერს გადაგვარებას უქადდა.

მღვდლის ოჯახში გაზრდილი გაბრიელის შინაგანი სამყარო გაცისკროვნებულია ღვთისა და სამშობლოს უპირობო სიყვარულით. ამ ენერჯიით დატვირთული ეპისკოპოსი ყოველგვარი უმსგავსობის წინააღმდეგ იბრძოდა.

მნიშვნელოვანია მღვდელმთავარ გაბრიელის კეთილგანწყობილი ურთიერთობა სამეგრელოს მთავარ დავით დადიანის მმასთან – გრიგოლ დადიანთან. დადიანების მუზეუმის ფონდსაცავში დაცული წერილები მეტად საყურადღებოა, რადგანაც ამ მიმოწერაში ნათლად იკვეთება

გრიგოლის განათლება და წიგნიერება. საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ ეპისკოპოსი გაბრიელი ანგარიშს უწევდა გრიგოლის აზრს, რომელსაც თვალსაჩინო ადგილი ეკავა XIX საუკუნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ის გახლდათ პოეტი (ცნობილია ფსევდონიმით „კოლხიდელი“, „გეგეჭკორი“), მთარგმნელი, მეცენატი ქართული კულტურისა.

ეპისკოპოსი მტკიცედ იცავდა ქართულ ენას, რადგანაც მას ბრწყინვალედ ჰქონდა გასიგრძელებული, რომ ერის თვითმყოფადობა ენაშია განივთებული, მამულთან და სარწმუნოებასთან ერთად. ესაა ბრძოლის იარაღი, ამიტომაც გაბრიელ ეპისკოპოსი მთელი არსებით იცავდა ქართულ ენას, რომელიც ქართველობის უმნიშვნელოვანეს საფუძველს წარმოადგენდა. ერის თვითმყოფადობისთვის მშობლიურ ენაზე მოაზრონე ადამიანი არის ქვაკუთხედი და ამავედროულად ის ნოყიერი ნიადაგი, რომელზედაც დგას ერი.

ამდენად, იმერეთის ეპისკოპოს გაბრიელისა და სამეგრელოს თავად გრიგოლ დადიანის მიმოწერა დასტურია იმ ურთიერთობის ისტორიისა, რომელსაც მოცემულ ისტორიულ პერიოდში ჰქონდა ადგილი. წერილები მრავალმხრივ საინტერესოა, რადგანაც აქედან მოედინება მწიგნობრობისა და განათლების პატივისცემა, თავმდაბლობა, სიყვარული, ურთიერთობათა სიფაქიზე და მოწიწება, რაც აუცილებელი და მნიშვნელოვანია.

საკვანძო სიტყვები: იმერეთის ეპისკოპოს გაბრიელის მოღვაწეობა, გაბრიელ ეპისკოპოსისა და გრიგოლ დადიანის ურთიერთობა, მიმოწერა.

ABSTRACT

Bishop Gabrieli played a significant role in the development and reinforcement of the spiritual life of Georgian society in the 19th century. Numerous monographs and scientific works have been prepared to describe the life and achievements of Bishop Gabrieli. The document below aims to present archival materials preserved in the fund of the Dadiani Palaces History and Architectural Museum, which demonstrate the historical relationship between the Bishop of Imereti and Grigol Dadiani.

Bishop Gabrieli began his public life during a period when the strong spirit of Georgian society was waning, amidst the historical developments of the first half of the 19th century. Specifically, this was when the Russian Empire abolished Georgia's statehood and aimed to assimilate the Georgian nation.

Gabrieli grew up in a clergyman's family, and his inner world was filled with love for God and his homeland, leading him to fight against injustice.

It is worth mentioning that Bishop Gabrieli had a warm relationship with Grigol Dadiani, the brother of the ruler of Samegrelo region, David Dadiani. The letters preserved in the Dadiani Museum's collection are significant as they illustrate Grigol Dadiani's education and literacy. It's also important to note that Bishop Gabrieli

respected Grigol's views; Grigol played an active role in 19th-century public life as a poet using pen names 'Kolkhideli' and 'Gegechkori,' as well as a translator who contributed to Georgian culture.

The Bishop actively defended the Georgian language, believing that it safeguarded the homeland's statehood and religion. For him, the Georgian language was a weapon in his struggle, crucial for every Georgian person. Thinking in one's native language was a cornerstone of the homeland and fertile soil nourishing the nation.

In this context, the correspondence between Bishop Gabrieli and the nobleman of Samegrelo, Grigol Dadiani, confirms their relationship during that specific period. These letters are intriguing and important as they reflect respect for literacy and education, modesty, love, a positive relationship, and mutual respect, all of which are highly valued.

Keywords: Works of Bishop Gabriel, relationship between Bishop Gabriel and Grigol Dadiani, correspondence.

მღვდელმთავარმა გაბრიელმა უმნიშვნელოვანესი როლი შეასრულა XIX საუკუნის ქართული საზოგადოების სულიერი ცხოვრების განვითარებასა და განმტკიცებაში.

გაბრიელ ეპისკოპოსის მოღვაწეობას არაერთი მონოგრაფია თუ სამეცნიერო ნაშრომი მიეძღვნა. წარმოდგენილ სტატიაში განვიხილავთ დადიანების ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმის საფონდო-საარქივო მასალას, რომელიც იმერეთის ეპისკოპოსისა და გრიგოლ დადიანის ურთიერთობის ისტორიაა.

ეპისკოპოს გაბრიელის სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლა დაემთხვა პერიოდს, როდესაც ქართველი ერის სასიცოცხლო ენერჯია გაცრეცის გზაზე იდგა. ვგულისხმობთ ისტორიულ სიტუაციას, რომელსაც ადგილი ჰქონდა XIX საუკუნის პირველ ნახევარში კერძოდ, რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს სახელმწიფოებრიობის გაუქმებას და მზაკვრულ გეგმებს, რომელიც ქართველ ერს გადაგვარებას უქადდა. სწორად შენიშნავს მეცნიერი ავთანდილ ნიკოლეიშვილი: „იმ პერიოდის ბევრი ქართველისათვის გაბრიელ ეპისკოპოსი ადამიანის ზნეობრივი სრულყოფილების იდეალურ მაგალითადაა მიჩნეული. ამიტომაც ისმენდა მის ქადაგებებს უდიდესი გულისყურით ფართო საზოგადოება; ისმენდა წიგნიერიცა და უწიგნურიც, ისმენდა გლეხიცა და ინტელიგენტიც... მის სიტყვას ხომ ზემოქმედების უდიდესი ძალა ჰქონდა შეძენილი“ (ნიკოლეიშვილი 1990: 5).

მღვდლის ოჯახში გაზრდილი გაბრიელის შინაგანი სამყარო გაცისკროვნებულია ღვთისა და სამშობლოს უპირობო სიყვარულით. ამ ენერჯიით დატვირთული ეპისკოპოსი იბრძოდა ყოველგვარი უმსგავსოების

წინააღმდეგ. აღნიშვნის ღირსია კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველის – პ. იანოვსკის მზაკვრული ჩანაფიქრი, რომელიც ყოველნაირად ცდილობდა ქართული ენის გაძევებას სასწავლებლიდან. ამ საკითხთან დაკავშირებით ეპისკოპოსი გაბრიელი ერთმნიშვნელოვნად ითვლება ილია ჭავჭავაძისა და მისი თაობის იდეის გამგრძელებლად.

მღვდელმთავარი გვევლინება მშობლიური ენის მტკიცე დამცველად. ის არ უშინდება რუსი კოლონიზატორების დაპირისპირებას, რადგანაც მას ძალიან კარგად ესმის, რომ ერის თვითმყოფადობისთვის მშობლიურ ენაზე მოაზრონე ადამიანი ის ქვაკუთხედი და ამავდროულად ის ნოყიერი ნიადაგია, რომელზედაც დგას ერი.

გაბრიელ ეპისკოპოსის ხანგრძლივი და მრავამხრივი საზოგადოებრივი მოღვაწეობიდან განსაკუთრებით ნაყოფიერი ხანა იმერეთის ეპარქიაში მღვდელმთავრობის წლები იყო. ამ პერიოდში იმერეთის ეპარქია მთელს დასავლეთ საქართველოს აერთიანებდა. სხვადასხვა დროს იგი მოიცავდა სამეგრელოს, გურიას, აფხაზეთს, სვანეთსა და რაჭა-ლეჩხუმს (ნიკოლეიშვილი 1990: 16 -17).

მნიშვნელოვანია მღვდელმთავარ გაბრიელის კეთილგანწყობილი ურთიერთობა სამეგრელოს მთავარ დავით დადიანის ძმასთან – გრიგოლ დადიანთან. დადიანების მუზეუმის ფონდსაცავში დაცული წერილები მეტად საყურადღებოა, რადგანაც ამ მიმოწერაში ხაზგასმულია გრიგოლის განათლება და წიგნიერება. საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ ეპისკოპოსი გაბრიელი ანგარიშს უწევდა გრიგოლის აზრს, რომელსაც თვალსაჩინო ადგილი ეკავა მეცხრამეტე საუკუნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ის გახლდათ პოეტი, რომელიც ცნობილია ფსევდონიმით „კოლხიდელი“, „გეგეჭკორი“, ასევე, მთარგმნელი, მეცენატი ქართული კულტურისა. შინაარსიანი ცხოვრებით ღრმა კვალი დატოვა და გარკვეული წვლილი შეიტანა საქართველოს ისტორიაში და ქართულ მწერლობაში (ქობალია 1991: 3-4).

გრიგოლის დედა მართა დედოფალი, ასული ზურაბ წერეთლისა, იყო და დავით მიტროპოლიტისა და გრიგოლ წერეთლისა (მეუნარგია 1954: 296). ყველაფერთან ერთად, გრიგოლ დადიანი გამორჩეული სამხედრო მოღვაწეც გახლდათ. გრიგოლმა რუსეთში გურიის მთავარ მამია გურიელის ასული ტერეზია შეირთო ცოლად – იგი იმპერატორის კარზე სეფექალი იყო (კალანდია 2001: 15).

დადიანების მუზეუმის საგამოფენო სივრცეს ამშვენებს გრ. დადიანის ფერწერული პორტრეტი, სადაც გამოსახულია უკვე ჭადარა გენერალი, სავარძელში მჯდომი სამუშაო მაგიდასთან (იზორია 2001: 8-9).

1871 წელს გარდაიცვალა მისი მეუღლე ტერეზია – გურიელის ასული. ამის შემდეგ გრიგოლ დადიანმა დატოვა თბილისი და ქუთაისში გადმოსახლდა. ცხოვრობდა ბალახვანის (ამჟამად აკაკი წერეთლის) ქუჩაზე. იგი გვიან შემოდგომასა და ზამთრის თვეებს ქუთაისში ატარებდა, წლის დანარჩენ დროს – ლეჩხუმში, საკურორტო სოფელ სურმუშში (პაჭკორია 1996: 10-11).

ზემოთ დავინახეთ, რომ გრიგოლ დადიანი ისტორიული და ლიტერატურული პიროვნებაა, რომელსაც მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა მეცხრამეტე საუკუნეში.

გრიგოლ დადიანის პიროვნებას ღირსებას, ჩვენი აზრით, სძენს გაბრიელ ეპისკოპოსის წერილები, რომელთა ხაზგასმასაც ჩვენ ვაპირებთ:

კერძოდ, 1865 წლით დათარიღებული მეტად საინტერესო წერილი:

„თქუენო უგანათლებულესობანო
მოწყალეო ხელმწიფენო
გრიგოლ და ტერეზია!

თფილისში, წარსულს დეკემბერს დაიბეჭდა წიგნი ჩემთა ქადაგებათა, ერთი ბუელი ჩემი ამხანაგი, ჩინოვნიკი ცაგარელი მოგართმევს თქუენ თითო ეკუმენიარს, რომელიც გთხოვთ მიიღოთ ნიშნად ჩემისა უღრმესისა სიყვარულისა და პატივისცემისა გთხოვთ, ბატონო გრიგოლ ვ~ ა (როგორც-ხაზი ჩემია ნ.ა.) ქართული ენის ზედმიწევნის მცოდნესა, რაც შენიშნოთ ენის, ანუ სხვის, ნაკლულევანება ყოუელი პირმოუთმენად მიბრძანოთ, რომ მომავლის დროებისათვის ვიქმნე გამოცთილ და გაფრთხილებულ.

ვხედავ ცხადათ თქუენისა წერილისაგან რომ არ დავგიწყებოვარ და გულითადს მადლობას მოგახსენებთ. მე გთხოვთ მაგიერად თქვენი გამომიგზავნოთ.

თქუენი უგანათლებულესობის მორჩილი მოსამსახურე და ღვთის მლოცველი გაბრიელ ეპისკ. იმერეთისა.

1965 წლის 28 იანვარი.

(დადიანების მუზეუმის ლიტერატურული არქივი, 1243).

წერილიდან ნათლად იკვეთება გაბრიელ ეპისკოპოსის საოცარი თავმდაბლობა და პატივისცემა გრიგოლ დადიანის განსწავლულობისადმი. აქ გვახსენდება ი. მეუნარგიას სიტყვები: „ძველი ქართული ენის ცოდნით ეგზომ ქებული და ღრმად განათლებული გრიგოლ დადიანი, რომელიც აკად. სიმონ ჯანაშიას თქმით „საინტერესო კულტურული ჰაბიტუსის პატრონია“ (მეუნარგია 2002: 142). უდავოდ, ძნელია არ დაეთანხმო ამ მიმოწერის გაცნობის შემდეგ. იმერეთის ეპისკოპოსი გაბრიელი, ჩვენი სასიქადულო მქადაგებელი, რომელსაც რამდენიმე შემთხვევა მიეცა გაეგონა განიცადეზე მისი ქადაგებანი დადიანისაგან წაკითხული, იტყოდა: ჩემი ქადაგება მე ვერ ვცანიო. ეს ფაქტი ადასტურებს იმ რეალობას, რომ გრიგოლ დადიანი ხელოვანი მკითხველი იყო ქართული ენისა (მეუნარგია 1954: 336-337).

საყურადღებოა მორიგი წერილი, დათარიღებული 1869 წლით, სადაც წერილის ავტორი გაბრიელ ეპისკოპოსი ულოცავს გრიგოლ დადიანს ქრისტეშობასა და ახალ წელს. მოიკითხავს კნენა ტერეზიას და შემდეგ განაგრძობს: „...მე შეუდექი ახლა მომზადებას მეორე გამოცემისა ჩემის სიტყვების. 75 ახალ სიტყვებს მოუმატებ და ძუელად დაბეჭდილებს ერთიანად დავაბეჭვდინებ. საშინლად ძვირად კი მიჯდება, მაგრამ რა გაეწყობა; იქნებ თავნი მაინც დამიბრუნოს, როდესაც დაბეჭდავენ ერთ ეგუმენიარს მოგართმევენ. ეს საქმე მივანდვე სასულიერო უჩილიშიის

სმოტრიტელს უფ. (უფალ – ხაზი ჩვენია – ნ.ა.) გოგებაშვილს, რომელმაც ამის წინეთ კარგი წიგნი დაბეჭდა ქართულით „ბუნების კარი“ (დადიანების მუზეუმის ლიტერატურული არქივი, 1251).

წერილის დასასრულს დღესასწაულს ულოცავს მთავრინასა და კნიაზ ნიკოს და ანდრიას.

წერილი მეტად საყურადღებო და საინტერესო ინფორმაციის შემცველია და ამავდროულად მათი საქმიანი და კეთილგანწყობილი დამოკიდებულების დასტური გახლავთ.

მორიგ წერილში, რომელიც დაცულია ლ.ა. 1315 ნომრით, გაბრიელ ეპისკოპოსი გრიგოლ დადიანს ამცნობს, რომ „... ჯერემ ლეჩხუმს გამოვივლი და ბლალოჩინებს კენჭით აღმოვარჩევინებ. მერე რაჭისკენ წავალ. ნეტავი თქვენ იქნებით მაშინ სურმუშს თუ არა...“

წერილის დასასრულს ეპისკოპოსი გამოთქვამს იმედს, როცა შეხვდება, მაშინ მრავალი ზაასი ექნებათ.

ხელნაწერთა ფონდში დაცულ წერილებს შორის საყურადღებოდ ჩავთვალეთ ქუთაისიდან გამოგზავნილი, 1877 წლის 15 თებერვლით დათარღებული შემდეგი წერილი, რომელიც ასე იწყება: „უსაყვარლესო მეგობარო გრიგოლ! რა არის რომ ამდენი ხანია ერთი ტრიქონით არ შემატყობინე შენი ამბავი? მხოლოდ სიმონ აბაშიძემ მითხრა ავით არისო იმედი მაქვს ახლა მაინც, კარგათ ხართ! შენი თხოვნა შესახებ ღვდელი კუხალაშვილისა ავასრულე. პირველ დრუჟინაში ღვდლათ განვაწესე, კარგი ადგილი, კარგი ჯამაგირი. ... თუ შენ არ გეთხოვა იმას ვინ მისცემდა ამისთანა ადგილს.“

საბრალო ჩვენი გიორგი მუხრანსკი! რა უდროთ გადიცვალა და უადგილოთ! რა კაცი დაგვეკარგა ჩვენ ქართველებს! იმის ტოლი არა ვინ დაგვრჩა ჭკუით, კეთილობით, კეთილშობილობით.

პაშას ლოცვა, კურთხევას მოვახსენებ.

შენი ერთგული გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა (დადიანების მუზეუმის ლიტერატურული არქივი, 1254).

ლ.ა. 1255 პირადი ბარათი, ქუთაისი 1878 წელი. იმერეთის ეპისკოპოსი გრიგოლ დადიანს უწონებს წიგნების კითხვით თავის შექცევას. თან ატყობინებს, რომ უგზავნის ერთ წიგნს, რომელიც მას რუსეთიდან გამოუგზავნეს. მოკლე დროში აპირებს რაჭაში ჩასვლას ეკლესიების საკურთხელებლად.

(დადიანების მუზეუმის ლიტერატურული არქივი, 1247, პირადი ბარათი, 1867 წელი. წერილის მოკლე შინაარსი შემდეგი გახლავთ: ბოდიშს ითხოვს წერილის დაგვიანებით გამოგზავნისათვის ავადმყოფობის გამო. წერს გადაუღებელ წვიმაზე და ქუთაისიდან ცოლ-ქმარ ლევაშოვებისა და გრაფის ყირიმში გამგზავრების შესახებ. ნიკოლაძეს აღარ დასჭირდება ალბათ ჩემი თხოვნა, რადგან მის სიმართლეში ლევაშოვი თვითონ დარწმუნდება.

(დადიანების მუზეუმის ლიტერატურული არქივი, 1253. ავტორი ბოდიშს უხდის გრიგოლს თხოვნის შეუსრულებლობის გამო, მისი მოძღვრის

სიძის ნოლის ეკლესიის მღვდლად კურთხევას რომ ვერ ახერხებს, რადგანაც, აგრძელებს ეპისკოპოსი, „... ამაზედ თუ არ დაგავიწყდა შენივე თხოვნით იყო ადგენილი მიწერმოწერა კანტორაში რომ ის სოფლის ნოლის ეკლესია დაემტკიცებია შტატათ კანტორას და ჯერ არაფერი გადაწყვეტილება არ მოსულა. თუ შტატათ არ დამტკიცდა ის ეკლესია როგორ შეიძლება იქ ღვდლის კურთხევა მე დარწმუნებული ვარ რომ შენ ჩემგან არ მოითხოვ იმისთანა საქმეს რომ უკანონო იყოს და არ გიამება რომ მე უმაღლესის მთავრობისაგან საყვედური მექმნეს უკანონოთ კურთხევისათვის ღვდლად. ხომ იგი რანაირად მიმზერს კანტორა და ექსარხი რომ მიზეზი რაიმე მიპოვნონ თუ კი სიცრუითაც იგონებენ ჩემთვის ცილისწამებას რომ დამაშავონ წინაშე სინოდისა რა საკვირველია უფრო აღარ დამზოგავენ რომ რაიმე უწესო განკარგულება ვქმნა. არა მაქვს ეჭვი რომ ჩვეულებრივი გონიერებით შეხედავთ ამა გარემოებათა და არ დამემდურები რომ ვერ ავასრულე ეს შენი თხოვნა.

შენი ერთგული გაბრიელ ეპისკ. იმერეთისა
1876 წ. 23 თებერვალი

ცნობილია, რომ გაბრიელ ეპისკოპოსს დიდი უთანხმოება ჰქონდა ეგზარქოს ევსევისთან ეროვნულ ნიადაგზე. მთავრობა ჩასაფრებული იყო და ეს დამოკიდებულება წერილიდანაც კარგად იგრძნობა. თავად მღვდელმთავარიც არავითარ შემთხვევაში არ იკადრებდა უკანონოს. აღსანიშნავია, რომ დროდადრო ეპისკოპოსზე საიდუმლო მეთვალყურეობაც ყოფილა დანიშნული, რადგანაც მთავრობისთვის არასაიმედო კაცად იყო მიჩნეული. ეპისკოპოსი მტკიცედ იცავდა ქართულ ენას, რადგანაც მას ბრწინვალედ ჰქონდა გასიგრძეგანებული, რომ ერის თვითმყოფადობა ენაშია განივთებული მამულთან და სარწმუნეობასთან ერთად. ესაა ბრძოლის იარაღი, ამიტომაც გაბრიელ ეპისკოპოსი მთელი არსებით იცავდა ქართულ ენას, რომელიც ქართველთათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია.

აღნიშვნის ღირსია გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოს გრიგოლ დადიანის სიტყვა იმერეთის ეპისკოპოს გაბრიელის ცხედართან: „ლამპარო საქართველოს ეკლესიისაო, დიდებო ქართველთაო, მოძღვარო ოქროპირო გაბრიელ!“ (თავბერიძე 2006: 235). მიმართვაში უდავოდ გადმოცემულია დიდი პატივისცემა და დაფასება მისი ღვაწლისა. უზომოდ დიდი იყო თანამედროვეთა სიყვარული და პატივისცემა იმერეთის ეპისკოპოსისადმი. გამოსათხოვარ მიტინგზე უამრავმა ხალხმა მოიყარა თავი, რომლებიც პატივს მიაგებდნენ ეპისკოპოსის ღვაწლს.

ამდენად, იმერეთის ეპისკოპოს გაბრიელისა და სამეგრელოს თავად გრიგოლ დადიანის მიმოწერა დასტურია იმ ურთიერთობის ისტორიისა, რომელსაც მოცემულ ისტორიულ პერიოდში ჰქონდა ადგილი. წერილები მრავალმხრივ საინტერესო და მნიშვნელოვანია, რადგანაც აქედან მოედინება მწიგნობრობისა და განათლების პატივისცემა, თავმდაბლობა, სიყვარული, ურთიერთობათა სიფაქიზე და მოწიწება, რაც აუცილებელი და მნიშვნელოვანია.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

- გამახარია 2007: გამახარია ჯ., წმინდა მღვდელმთავარი გაბრიელი და აფხაზეთი. თბილისი, 2007.
- დადიანების მუზეუმის ლიტერატურული არქივი: დადიანების ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდი, ლიტერატურული არქივი. 1243; 1247; 1251; 1253; 1254; 1255; 1315.
- თავბერიძე 2006: თავბერიძე ი., წმინდა მღვდელმთავარი გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა. თბილისი, 2006.
- იზორია 2001: იზორია ი., ზუგდიდის სახელმწიფო-ისტორიულ მუზეუმში დადიანისეული მემორიალური ექსპონატების შესახებ. ზუგდიდი, 2001.
- კალანდია 2001: კალანდია გ., ვფურცლავ დადიანების უნიკალურ ფოტოკოლექციას. გაზეთი „კვირის პალიტრა“, 6-12 აგვისტო, 2001.
- მეუნარგია 1954: მეუნარგია ი., ქართველი მწერლები. თბილისი, 1954.
- მეუნარგია 2002: მეუნარგია ი., დავით დადიანი და მისი დრო. თბილისი, 2002.
- ნიკოლეიშვილი 1990: ნიკოლეიშვილი ა., გაბრიელ ეპისკოპოსი (ქიქოძე). თბილისი, 1990.
- პაჭკორია 1996: პაჭკორია მ., დადიანები და მიურატები. ზუგდიდი, 1996.
- ქობალია 1991: ქობალია მ., გრიგოლ დადიანის საქველმოქმედო საქმიანობა. გაზეთი „ჯიხა“, 18 თებერვალი, 1991.